

BĒTHOVENA KLAVIERDARBU APLIKATŪRA – VAI MEISTARKLASE MŪSDIENU PIANISTIEM?

Nils Franke

Kopsavilkums

Bēthovena skaņdarbu publikācijas viņa dzīves laikā aptver periodu no 1782. līdz 1827. gadam. Šajā hronoloģiskajā ietvarā pamazām, bet nozīmīgi pieauga dažādu atskaņotājmākslas virzienu skaits, un tas ietekmēja arī nošu izdevēju darbību. Lai gan ir daudz neizzinātā – it sevišķi tāpēc, ka nav saglabājušies Bēthovena agrīno skaņdarbu rokraksti – tomēr redzams, ka nošu izdevēji arvien detalizētāk centās dokumentēt Bēthovena un citu komponistu skaņdarbos norādītās nianšes, kas attiecas uz klavieru skārumu, dinamiku un artikulāciju. Pie šādām niansēm, kam sevišķu uzmanību pievērta komponisti-pianisti, pieder arī aplikatūra. Tā varēja gan atspoguļot autora personīgo izvēli frāzējuma vai citu muzikālu efektu izcēlumā, gan palīdzēt interpretiem pārvarēt tehniskas problēmas – visos šajos gadījumos aplikatūras izvēle spēj daudz pastāstīt par komponista-pianista paša spēles stilu, viņa radošo mantojumu un muzikālo gaumi. Šai ziņā Bēthovens nebija izņēmums.

Rakstā tiek rezumētas atziņas, kas paustas četrās zinātniskajās publikācijās laikposmā no 1966. līdz 2012. gadam; tajās pētīti Bēthovena aplikatūras dažādi aspekti. Tāpat tiek analizēti trīs skaņdarbi, kuriem Bēthovens rakstījis aplikatūru: Klavieru trio WoO 39 vienīgā saglabājusies daļa, Fantāzija op. 77 klavierēm solo un cita komponista opuss (erchercoga Rūdolfa Variācijas par Bēthovena tēmu). Šie darbi apzināti izraudzīti tā, lai parādītu trīs dažādas Bēthovena radošās personības šķautnes: klavierspēles skolotāja, pianista-komponista un, visbeidzot, kompozīcijas skolotāja darbību, izraugoties aplikatūru savam audzēknim – Austrijas erchercogam Rūdfam fon Hābsburgam.

Raksta noslēgumā tiek formulētas galvenās iezīmes, kas vērojamas Bēthovena pieejā klavieru aplikatūrai, kā arī pasvītrots, ka būtu svarīgi iepazīstināt laikmetīgos interpretus ar šo Bēthovena radošās darbības aspektu.

Pētījuma mērķis ir apspriest Bēthovena klaviermūzikas aplikatūru, izlases veidā piedāvājot diskusiju par vairākiem akadēmiskiem pētījumiem, tomēr netiecoties aptvert visu šīs tēmas perspektīvu. Tas pamatojams tādējādi, ka aplikatūra kā praktiskās darbības izpausme ir ne vien individuāla katram atskaņotājam, bet atspoguļo arī viņa iemaņas un pieredzi. Tāpēc ir pamats pieņemt, ka 13 gadus vecā Bēthovena aplikatūra viņa trīs sonātēs WoO47 ir liecība par viņa tābrīža prasmēm, un tās nevar attiecināt uz Bēthovena pianismu, piemēram, 30 gadus vēlāk. Līdz ar to rakstā uzmanība koncentrēta uz pētījumiem,

kas raksturo vienu Bēthovena radošās darbības desmitgadi – periodu no 1809. līdz 1819. gadam. Šī laikposma sākumā Bēthovens tikai nesen bija “atsvabināts” no sistemātiskiem publiskiem solopriekšnesumiem (kas tika sniegti pēc viņa tēva iniciatīvas – *red. piezīme*), bet bija jau uzkrājis pietiekamu interpretu pieredzi, kā arī uzsācis darbību pedagoģijas jomā un ar interesi sekoja arvien plašākajam piedāvājumam klavierspēles pedagoģiskās literatūras klāstā.

Pēdējais aspekts šīs tēmas kontekstā ir ļoti svarīgs. Aplikatūras rakstīšana audzēkņiem ir pilnīgi cits process nekā aplikatūras rakstīšana savām vajadzībām. Turklāt aplikatūras izvēli var iespaidot dažādi mērķi – vai nu attīstīt mazāk pieredzējuša spēlētāja iemaņas, vai piedāvāt kaut ko ērtu un, attiecīgi, derīgu atskaņojumam. To, cik Bēthovenam bija svarīgi atbilstošas aplikatūras meklējumi, rāda viņa vārdi vēstulē Karlam Černi. Tie veltīti Bēthovena brāļadēla Karla apmācībai, un šeit komponists izklāsta savu muzikālo prioritāšu hierarhiju:

“Kas attiecas uz to, kā viņš jums spēlē priekšā, es lūdzu jūs – ja viņš spēlē ar pareizu aplikatūru, laikā, un arī caurmērā pareizu nošu tekstu, tikai tādā gadījumā, lai viņu uzmundrinātu, neapturiet viņu nelielu kļūdu dēļ, bet komentējiet pēc spēles. Kaut arī es pats maz esmu mācījis, es vienmēr sekoju šai metodei, jo tā ātri veicina mūziķa izglītību [..].” (Visu vēstuli skat.: Beethoven 1996c: 236–238)

Rakstā aplūkoti trīs skaņdarbi atklāj Bēthovena principus pieejā aplikatūrai. Viņam ir svarīgāka pirkstu izkārtojuma loģika, nevis izpildījuma ērtums, un šādi Bēthovens atvieglo nošu teksta iegaumēšanas procesu, kas viņa laika atskaņotājiem bija mazāk aktuāls nekā mūsdienās. Komponista darbs ar roku pozīcijām liecina arī par saikni starp praktiskām klavierspēles iemaņām, kas piemitušas pianistam-komponistam, un viņa radošo iztēli: to atspoguļo tehniskie komentāri par klavierpartiju Bēthovena skiču burtņīcās. Šī komponista aplikatūra neapšaubāmi ir instruments, kas vērsts gan uz muzikālā iespaida, gan artikulācijas paspīlgtināšanu. Tādējādi, neatkarīgi no tā, vai mūsdienās izvēlamies Bēthovena aplikatūru vai ne, tās iepazīšana ir nepieciešama viņa klaviermūzikas pamatprincipu izpratnei – to var salīdzināt ar meistarklasi, ko pagātnes komponists sniedz laikmetīgajiem mūziķiem.